

Міністерство освіти і науки України
Західноукраїнський національний університет
Юридичний факультет

Кафедра цивільного права і процесу

МІЖДИСЦИПЛІНАРНА КУРСОВА РОБОТА
з дисципліни: «Цивільне право (особлива частина)»
на тему: « Договір банківського рахунку »

Студент групи: ПР-32

Терлецький Віталій Васильович

Керівник: д.ю.н., проф., завідувач

кафедри цивільного права і процесу

Лукасевич-Крутник Ірина Степанівна

Національна шкала _____

Кількість балів: _____ Оцінка: ECTS__

Члени комісії _____

(підпис) (прізвище та ініціали)

Тернопіль - 2025

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ ДОГОВОРУ БАНКІВСЬКОГО РАХУНКУ.....	5
1.1. Поняття та основні елементи договору банківського рахунку.....	5
1.2. Особливості правового регулювання договору банківського рахунку.....	9
Висновки до розділу 1.....	13
РОЗДІЛ 2. ЗМІСТ ДОГОВОРУ БАНКІВСЬКОГО РАХУНКУ ТА ЙОГО ПРАКТИЧНИЙ АСПЕКТ.....	14
2.1. Порядок укладення договору банківського рахунку	14
2.2. Права та обов'язки сторін договору банківського рахунку	17
Висновки до розділу 2.....	20
РОЗДІЛ 3. ОСОБЛИВОСТІ ДОГОВОРУ БАНКІВСЬКОГО РАХУНКУ В СУЧАСНИХ УМОВАХ.....	21
Висновки до розділу 3.....	24
ВИСНОВКИ.....	26
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	28

ВСТУП

Актуальність теми. Договір банківського рахунку є однією з ключових інститутів цивільного та господарського права, оскільки забезпечує ефективне функціонування фінансово-господарських відносин у сучасній економіці. Завдяки такому договору суб'єкти господарювання, фінансові установи та фізичні особи отримують можливість здійснювати накопичення, зберігання та управління грошовими коштами, що у свою чергу сприяє забезпеченню платоспроможності, стабільності та розвитку економічних процесів. Він не лише сприяє належному обігу коштів, а й виконує важливу роль у розвитку банківської системи, яка є основою стабільності національної економіки, забезпечуючи належне функціонування механізмів грошового обігу, кредитування, інвестування та розрахунків між суб'єктами ринку. Правові конструкції договору банківського рахунку дозволяють гарантувати безпеку грошових коштів клієнтів, прозорість фінансових операцій та їх відповідність вимогам законодавства.

В умовах цифровізації банківських послуг та зростання ролі безготівкових розрахунків договір банківського рахунку набуває нових рис: активно впроваджуються інноваційні фінансові технології, розширюється спектр електронних банківських сервісів, змінюються вимоги до безпеки банківських операцій. У цих умовах дослідження правової природи, змісту та особливостей договору банківського рахунку набуває особливої актуальності, оскільки виникає потреба у забезпеченні належної правової регламентації відносин, що пов'язані з відкриттям, використанням та закриттям банківських рахунків, у тому числі в електронному форматі.

Науково-практичне значення дослідження полягає у систематизації та узагальненні положень законодавства щодо договору банківського рахунку, що сприяє кращому розумінню механізмів його укладення, виконання та припинення.

Результати дослідження можуть бути використані у подальшій науковій діяльності, а також у практиці юристів, банківських працівників та суб'єктів господарювання.

Об'єктом дослідження є цивільно-правові відносини, що виникають у процесі укладення та виконання договору банківського рахунку.

Предметом дослідження є договір банківського рахунку.

Метою курсової роботи є дослідження теоретичних та практичних аспектів договору банківського рахунку.

Для досягнення поставленої мети були визначені такі **завдання**:

- з'ясувати поняття та основні елементи договору банківського рахунку;
- проаналізувати особливості правового регулювання договору банківського рахунку;
- дослідити порядок укладення договору банківського рахунку;
- розкрити права та обов'язки сторін договору;
- охарактеризувати особливості договору банківського рахунку в сучасних умовах.

Методологічну основу дослідження становлять загальнонаукові та спеціально-правові методи пізнання: аналіз, синтез, логіко-системний, формально-юридичний, порівняльно-правовий метод, а також метод узагальнення судової практики.

Структура курсової роботи складається зі вступу, трьох розділів, які включають підрозділи, висновків та списку використаних джерел.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ ДОГОВОРУ БАНКІВСЬКОГО РАХУНКУ

1.1. Поняття та основні елементи договору банківського рахунку

Розрахункові відносини відіграють ключову роль в організації грошового обігу як у світовій економіці, так і в економіці України. Грошовий обіг, що реалізується через рух коштів у готівковій та безготівковій формах, забезпечує функціонування всіх економічних процесів. Особливу увагу варто приділити безготівковим розрахункам між юридичними особами, які здійснюються через банківські установи, що суттєво оптимізує швидкість та ефективність грошового обігу. Правовою основою для здійснення таких операцій виступає договір банківського рахунку, який встановлює правові відносини між банківськими установами та їхніми клієнтами [5].

Відзначимо, що Цивільний кодекс України в ч.1 ст. 1066 визначає договір банківського рахунку як зобов'язання банку приймати і зараховувати на рахунок, відкритий клієнтові (володільцеві рахунка), грошові кошти, що йому надходять, виконувати розпорядження клієнта про перерахування і видачу відповідних сум з рахунка та проведення інших операцій за рахунком [15]. Головною метою цього договору є належне виконання банком розпоряджень клієнта щодо здійснення розрахунків з контрагентами в межах банківського обслуговування [16, с. 272].

Договір банківського рахунку інтегрований у систему послуг з розрахунково-касового обслуговування, що надаються банківськими установами. Законодавче підґрунтя для такої інтеграції міститься в Законі України «Про платіжні послуги» [11], та передбачає, що розрахунково-касове обслуговування визначається як послуги, що надаються банком клієнту на підставі відповідного договору. Послуги

включають переказ коштів з рахунку або на рахунок клієнта, видачу коштів у готівковій формі та здійснення інших операцій, передбачених договором.

Ми вважаємо, що для кращого розуміння правової природи відносин між банком та клієнтом щодо банківського рахунку необхідне ґрунтовне наукове дослідження цього поняття. У науковій літературі банківський рахунок трактується як специфічна облікова одиниця, що застосовується в банківській практиці для обліку грошових вимог клієнта до банку, що виникають на підставі договору банківського рахунку. Крім того, банківський рахунок слугує інструментом для обліку процесу реалізації цього договору через відповідні банківські операції [4, с. 167].

Також, в науковій літературі представлені різноманітні підходи до визначення правової природи договору банківського рахунку. Зокрема, В. Луць характеризує договір на розрахунково-касове обслуговування як комплексний правовий інструмент, що містить систему взаємних зобов'язань сторін щодо користування коштами і банківськими послугами. До таких зобов'язань він відносить використання банком тимчасово вільних коштів клієнта, здійснення розрахункових операцій, касове обслуговування та транспортне обслуговування перевезення готівки [3, с.229].

Зокрема відзначимо, що в історичній ретроспективі першими спробами визначити правову природу договору банківського рахунку була позиція, згідно з якою цей договір розглядався як різновид договору банківського вкладу, оскільки передбачав приймання та видачу грошових коштів, в тому числі на користь третіх осіб. Об'єктивно договір банківського рахунку еволюціонував із договору банківського вкладу, який початково передбачав лише прийняття, зберігання та виплату суми з процентами. Проте з розвитком економічних відносин та технологій виникла потреба не тільки зберігати грошові кошти у банку, але й здійснювати перекази [5]. Таким чином, бачимо, що банківський вклад поступово

трансформувався в інструмент здійснення платежів, що зрештою оформилося в договір банківського рахунку.

Дослідження правової природи договору банківського рахунку продовжує залишатися актуальним питанням юридичної науки, оскільки ефективне регулювання розрахункових відносин має вирішальне значення для стабільності економічного обороту та розвитку фінансової системи держави.

Аналізуючи правову характеристику договору банківського рахунку, слід відзначити його юридичну природу як консенсуального договору, що вважається укладеним з моменту досягнення між сторонами згоди з усіх істотних умов. Дискусійним у правовій науці залишається питання щодо точного моменту виникнення прав та обов'язків сторін. Традиційна позиція стверджує, що такі права й обов'язки виникають з моменту підписання договору, проте варто взяти до уваги і альтернативний механізм укладення договору банківського рахунку - шляхом подання клієнтом заяви на відкриття рахунку та проставлення на ній дозвільного напису керівника банківської установи.

Консенсуальний характер договору банківського рахунку має важливе практичне значення, оскільки надає клієнту можливість посилається на свої банківські реквізити в укладених ним комерційних договорах, навіть за відсутності коштів на рахунку [4, с. 167]. Двосторонній характер цього договору проявляється у наявності взаємних прав та обов'язків у обох сторін. За загальним правилом, договір банківського рахунку є відплатним, оскільки передбачає сплату банком процентів за користування грошовими коштами на рахунку клієнта. Втім, у юридичній літературі зустрічається позиція, що цей договір може бути як оплатним, так і безоплатним [14].

Саме тому, і можемо відзначити, з огляду на правову характеристику договору, що інститут банківського рахунку за своєю правовою природою має комплексний характер, поєднуючи в собі публічно-правові та приватноправові аспекти регулювання [6, с. 280]. Пояснюється це тим, що, з одного боку, відносини,

що виникають між банком та клієнтом, регулюються нормами цивільного права, а з іншого - підлягають пруденційному нагляду з боку держави в особі Національного банку України.

Якщо говорити про елементи договору, то науковці виділяють такі основні елементи як: предмет, форма та сторони договору. Предметом договору виступають грошові кошти клієнта, розміщені на його банківському рахунку, з якими здійснюються операції, передбачені договором. Залежно від їх призначення, основними видами рахунків є поточні та депозитні (вкладні). Істотною умовою договору банківського рахунку є лише умова про предмет, тоді як відсутність домовленості щодо строку та ціни не призводить до визнання договору неукладеним [14, с. 273].

Конкретний зміст обов'язків банку у договорі банківського рахунку визначається видом рахунку, що відкривається клієнтові, а також статусом та характером діяльності самого клієнта. Загалом банківська установа здійснює операції із зарахування готівкових чи безготівкових грошових коштів на рахунок клієнта, обліковує ці кошти, виконує розпорядження клієнта про перерахування і видачу відповідних сум.

Наступним, якщо говорити про форму договору, то договір банківського рахунку відповідно до ч. 1 ст.1067 Цивільного кодексу України має укладатися у простій письмовій формі [15]. Згідно з вимогами чинного законодавства та банківських правил, договір може бути укладений шляхом підписання сторонами єдиного документа або шляхом подання клієнтом заяви на відкриття рахунку (оферта) із подальшим зазначенням на заяві згоди керівника банку на його відкриття (акцепт). Теоретично зміст договору банківського рахунку може бути зафіксований у кількох документах, зокрема в листах, телеграмах, якими сторони обмінялися за допомогою телетайпних, електронних або інших технічних засобів зв'язку, хоча така практика не є поширеною у банківській сфері. За домовленістю сторін цей договір може бути укладений у письмовій нотаріальній формі.

Сторонами договору банківського рахунку виступають банк та клієнт [6, с. 280]. Оскільки відкриття та ведення рахунків клієнтів є банківською послугою, що підлягає ліцензуванню, таку діяльність може здійснювати лише банк чи інша фінансова установа, що має відповідну банківську ліцензію Національного банку України, відповідно до Закону України «Про банки і банківську діяльність» та Закону України «Про валюту і валютні операції» [7-8].

Також, відзначимо, що коло потенційних клієнтів банку за договором банківського рахунку досить широке. Відповідно до нормативно-правових актів НБУ, клієнтами можуть бути юридичні особи-резиденти та нерезиденти, фізичні особи-резиденти (громадяни України, іноземці та особи без громадянства, які отримали посвідку на проживання), фізичні особи-нерезиденти (громадяни України, які постійно проживають за кордоном, іноземці та особи без громадянства, які тимчасово перебувають на території України). Особливий статус мають юридичні особи публічного права (зокрема органи державної влади), а також банки-резиденти або нерезиденти, які також можуть виступати клієнтами за договором банківського рахунку [16].

1.2. Особливості правового регулювання договору банківського рахунку

Договір банківського рахунку в Україні характеризується багаторівневим правовим регулюванням, що реалізується через систему взаємопов'язаних нормативно-правових актів загального та спеціального характеру. Комплексність такого регулювання зумовлена особливим значенням банківських правовідносин для функціонування фінансової системи держави та забезпечення економічної стабільності.

Фундаментальним джерелом регулювання договірних відносин між банком та клієнтом виступає Цивільний кодекс України [15], який закріплює договірну модель банківського рахунку та визначає його цивільно-правову природу. Зокрема,

кодекс містить положення щодо поняття договору банківського рахунку, строків його дії, специфіки виконання розпоряджень клієнта та порядку здійснення операцій за рахунком. Саме цивільно-правова регламентація формує базис для визначення змісту правовідносин між сторонами договору, встановлює межі їхніх прав та обов'язків, а також передбачає механізми захисту інтересів учасників цих відносин.

Водночас важливе значення для правового регулювання договору банківського рахунку має Господарський кодекс України [2], який відображає специфіку використання банківських рахунків у господарській діяльності підприємств. Господарське законодавство акцентує увагу на функціональному призначенні банківського рахунку як інструменту господарювання, встановлюючи обов'язок суб'єктів господарювання мати банківські рахунки та визначаючи їх роль у забезпеченні фінансової діяльності підприємств.

Суттєвий вплив на регулювання договірних відносин у сфері банківського обслуговування має спеціальне банківське законодавство, насамперед Закон України «Про банки і банківську діяльність» [7]. Закон формує інституційні та процедурні засади здійснення банківських операцій, визначає правовий статус банків як професійних учасників фінансового ринку, регламентує порядок надання ними послуг з відкриття та ведення рахунків. Особливого значення набувають положення про банківську таємницю, що поширюється на інформацію щодо клієнтів та їхніх рахунків, а також вимоги до оформлення договірних відносин між банком і клієнтом.

Закон України «Про Національний банк України» [19] відіграє ключову роль у формуванні нормативної бази функціонування договорів банківського рахунку. Даний закон наділяє Національний банк України повноваженнями щодо регулювання діяльності банківських установ, встановлення правил проведення банківських операцій та нагляду за дотриманням цих правил. Особливого значення набувають норми, що надають НБУ право затверджувати інструкції та положення,

які детально регламентують порядок відкриття, ведення та закриття банківських рахунків, встановлюють вимоги до ідентифікації клієнтів, визначають стандарти безпеки при здійсненні операцій. Таким чином, даний закон створює правову основу для нормотворчої діяльності регулятора у сфері банківського обслуговування, що сприяє уніфікації практики укладання та виконання договорів банківського рахунку.

Вагомий внесок у правове регулювання договору банківського рахунку здійснює Закон України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» [9]. Закон запроваджує систему фінансового моніторингу, що суттєво впливає на процес укладання та виконання договору банківського рахунку. Зокрема, Закон встановлює обов'язки банків щодо належної перевірки клієнтів перед відкриттям рахунку, визначає механізми моніторингу фінансових операцій, надає банкам право відмовляти у встановленні ділових відносин або проведенні операцій у разі неможливості ідентифікації клієнта або наявності підозр щодо легітимності джерел походження коштів.

Закон України «Про валюту і валютні операції» [8] формує особливий правовий режим для договорів банківського рахунку в іноземній валюті. Він визначає перелік дозволених валютних операцій, встановлює порядок відкриття рахунків в іноземній валюті, регламентує механізми здійснення транскордонних переказів та валютних розрахунків. Водночас він закріплює повноваження Національного банку України щодо застосування заходів захисту валютного ринку, які можуть включати обмеження на проведення певних операцій за валютними рахунками. Таким чином, даний Закон створює специфічне правове середовище для функціонування валютних рахунків, що має безпосередній вплив на зміст та виконання відповідних договорів.

Важливим елементом системи правового регулювання договору банківського рахунку виступає Закон України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб»

[13]. Закон встановлює механізм захисту коштів, розміщених на рахунках фізичних осіб, у разі неспроможності банку виконати свої зобов'язання перед клієнтами. Він визначає правові, фінансові та організаційні засади функціонування системи гарантування вкладів, регламентує порядок відшкодування коштів вкладникам у разі віднесення банку до категорії неплатоспроможних. Особливе значення мають положення, що визначають перелік рахунків, на які поширюється гарантування, та граничний розмір відшкодування. Тому даний нормативний акт формує додатковий рівень захисту прав клієнтів банків як слабшої сторони договору, підвищує довіру до банківської системи та сприяє стабільності фінансового ринку.

Функціональний аспект договору банківського рахунку, що пов'язаний із здійсненням безготівкових розрахунків, регулюється спеціальним Законом України «Про платіжні послуги» [11]. Закон встановлює правові засади функціонування платіжних систем, визначає порядок здійснення переказу коштів через банківські рахунки та формує правове підґрунтя для операційної діяльності банків при виконанні розпоряджень клієнтів. Детальна регламентація механізмів виконання платіжних операцій сприяє підвищенню ефективності та безпеки розрахунків через банківську систему.

Таким чином, аналіз нормативно-правової бази, що регулює відносини у сфері договору банківського рахунку, дозволяє констатувати її комплексний характер. Взаємозв'язок норм цивільного, господарського, банківського та фінансового права забезпечує збалансоване регулювання прав і обов'язків сторін договору, створює правові гарантії стабільності банківських операцій та сприяє захисту інтересів як клієнтів, так і банківських установ. Така багаторівнева система правового регулювання відображає значущість договору банківського рахунку для належного функціонування фінансової системи держави та забезпечення економічної безпеки.

Висновки до розділу 1

У процесі аналізу теоретико-правових аспектів договору банківського рахунку з'ясовано, що цей договір відіграє ключову роль у забезпеченні ефективного грошового обігу, особливо в контексті безготівкових розрахунків. Договір банківського рахунку закріплює правовідносини між банківською установою та її клієнтом, врегульовуючи порядок зарахування, обліку, перерахування і видачі коштів. Важливим є розуміння, що договір банківського рахунку має комплексний характер, поєднуючи елементи цивільного права та публічного права через наглядову функцію держави в особі Національного банку України.

Правова природа цього договору визначається як консенсуальна, двостороння та, здебільшого, оплатна, однак можливість існування безоплатних договорів також визнається в науковій літературі. Істотними елементами договору виступають його предмет, форма і сторони. Предметом є грошові кошти клієнта, а форма договору обов'язково повинна бути простою письмовою.

Історичний розвиток договору банківського рахунку демонструє його еволюцію від договору банківського вкладу до самостійного виду цивільно-правових договорів, що підтверджує його важливість для стабільності економічних процесів та розвитку фінансової системи держави.

Теоретичні дослідження правової природи договору банківського рахунку сприяють поглибленню розуміння механізмів його функціонування, що є необхідним для вдосконалення правового регулювання у цій сфері.

РОЗДІЛ 2

ЗМІСТ ДОГОВОРУ БАНКІВСЬКОГО РАХУНКУ ТА ЙОГО ПРАКТИЧНИЙ АСПЕКТ

2.1. Порядок укладення договору банківського рахунку

Сутність договору банківського рахунку полягає у створенні правових підстав для відкриття клієнтові або визначеній ним особі рахунку в банківській установі на взаємоузгоджених умовах. Договір є одним із фундаментальних елементів банківського права та має низку юридичних особливостей, що визначають порядок його укладення та виконання.

Законодавство України, зокрема Цивільний кодекс України, встановлює чіткі правові рамки для процесу укладення договору банківського рахунку. Принциповим аспектом є обов'язок банку укласти такий договір із клієнтом, який звертається з відповідною пропозицією, за умови, що запропоновані умови відповідають чинному законодавству та внутрішнім банківським правилам. Положення, закріплене у частині 2 статті 1067 ЦК України, спрямоване на захист прав споживачів банківських послуг та запобігання дискримінаційним практикам з боку фінансових установ.

Правове регулювання укладення договору банківського рахунку характеризується певною асиметрією прав та обов'язків сторін, що обумовлено специфікою банківської діяльності. Вона проявляється насамперед у обмеженні свободи договору для банківської установи. Фінансова установа не має права безпідставно відмовити потенційному клієнту у відкритті рахунку, якщо здійснення відповідних операцій передбачено законодавчими актами, установчими документами банку та наданою ліцензією. Законодавець передбачає лише два виключення з цього правила:

1. Фактична неможливість прийняття клієнта на банківське обслуговування.

2. Випадки, коли відмова прямо допускається законом або банківськими правилами.

У разі необґрунтованого ухилення банківської установи від укладення договору банківського рахунку, клієнту гарантується право на захист своїх інтересів відповідно до положень Цивільного кодексу України.

У рамках правовідносин, що виникають на підставі договору банківського рахунку, формується специфічний правовий режим грошових коштів клієнта. Відповідно до частини 2 статті 1066 ЦК України [15], банк має право використовувати грошові кошти, розміщені на рахунку клієнта, для здійснення банківських операцій. Водночас, банк зобов'язаний гарантувати клієнту можливість безперешкодного розпорядження цими коштами у будь-який момент.

Важливим аспектом правового регулювання є заборона банку визначати та контролювати напрями використання грошових коштів клієнта або встановлювати будь-які обмеження його права розпоряджатися власними фінансовими ресурсами, якщо такі обмеження не передбачені: законодавчими актами; договором між банком і клієнтом; умовами обтяження майнових прав на грошові кошти.

Процес укладення договору банківського рахунку являє собою складну юридичну процедуру, що складається з кількох послідовних етапів. Для ефективного наукового аналізу цього процесу доцільно систематизувати інформацію про кожен етап, його зміст та особливості у табл. 2.1. Такий підхід дозволяє не лише структурувати теоретичний матеріал, але й продемонструвати практичну послідовність дій при встановленні правовідносин між банком та клієнтом.

Таблиця 2.1.

Етапи укладення договору банківського рахунку

№	Етап	Зміст	Особливості
1.	Підготовчий	Ознайомлення з умовами та тарифами банку	Клієнт має право порівнювати пропозиції різних банків
2.	Подання документів	Надання клієнтом документів, необхідних для ідентифікації та верифікації	Перелік документів визначається законодавством та внутрішніми положеннями банку
3.	Укладення договору	Підписання договору банківського рахунку	Договір може укладатися як у паперовій формі, так і в електронній (за наявності цифрового підпису)
4.	Відкриття рахунку	Технічне відкриття рахунку в системі банку	Клієнту присвоюється індивідуальний номер рахунку (IBAN)

Примітка. Побудовано автором самостійно

Аналізуючи табл. 2.1 бачимо, що укладення договору банківського рахунку є багатоетапним процесом, в якому кожен етап має власну специфіку та правове значення. При цьому важливо зазначити, що на кожному етапі обидві сторони реалізують власні права та виконують відповідні обов'язки, що сприяє формуванню збалансованих договірних відносин.

Варто зазначити, що положення глави 72 Цивільного кодексу України [15], які регламентують договір банківського рахунку, мають ширшу сферу застосування, ніж може видаватися на перший погляд. Такі норми поширюються також на інші фінансові установи, яким надано відповідну ліцензію на здійснення операцій з відкриття та обслуговування рахунків. Крім того, зазначені положення застосовуються до кореспондентських та інших банківських рахунків, якщо інше не передбачено спеціальним законодавством.

Таким чином, порядок укладення договору банківського рахунку характеризується поєднанням принципів договірної свободи з елементами публічно-правового регулювання, що забезпечує баланс інтересів банківських установ та їх клієнтів, а також стабільність фінансової системи в цілому.

2.2. Права та обов'язки сторін договору банківського рахунку

У межах правовідносин, що виникають із договору банківського рахунку, банк виступає як самостійна сторона з визначеним комплексом прав та обов'язків. Основні права та обов'язки банку, ми передбачили в таблиці 2.2.

Таблиця 2.2.

Основні права та обов'язки банку за договором банківського рахунку

№	Права банку	Обов'язки банку
1.	Використовувати грошові кошти клієнта, за умови забезпечення його безперешкодного доступу до них	Укласти договір із клієнтом, який подав пропозицію щодо відкриття рахунку
2.	Ініціювати розірвання договору у випадку зменшення суми на рахунку нижче мінімального розміру або відсутності операцій протягом року (якщо інше не передбачено договором)	Своєчасно здійснювати операції за рахунком відповідно до закону, договору, банківськими правилами та звичаями ділового обороту;
3.	Відмовити у відкритті рахунку або виконанні операцій лише у випадках, передбачених законом або банківськими правилами	Зараховувати кошти на рахунок у день надходження відповідного розрахункового документа (якщо інше не встановлено договором чи законом)
		Списувати або видавати кошти з рахунку за розпорядженням клієнта у день надходження відповідного документа
		Не втручатися в напрями використання коштів клієнта та не встановлювати необґрунтованих обмежень

Примітка. Побудовано автором на основі джерела [6]

З огляду на табл. 2.2. можемо побачити, що основним обов'язком банку є укладення договору банківського рахунку з клієнтом, який звернувся з пропозицією щодо його відкриття. Відмова у відкритті рахунку допускається лише за наявності обґрунтованих підстав, передбачених чинним законодавством або банківськими правилами.

Відповідно до умов договору банк зобов'язаний здійснювати операції за рахунком клієнта в межах, встановлених договором, законом, а також банківськими

звичаями ділового обороту. Така діяльність повинна бути належною та точною, що забезпечує довіру клієнтів і стабільність банківської системи.

Важливим правом банку є можливість використовувати грошові кошти, що знаходяться на рахунку клієнта, з одночасним гарантуванням права останнього на безперешкодне розпорядження власними коштами. Тобто банк не може обмежувати право клієнта вільно керувати грошима, окрім випадків, передбачених законом або договором.

Заборонено втручання банку в цільове призначення коштів клієнта. Банк не має повноважень контролювати напрями використання грошових коштів, що знаходяться на рахунку, а також не може вводити будь-які додаткові обмеження, не передбачені законом або договором.

Ще одним важливим обов'язком банку є своєчасне зарахування коштів на рахунок клієнта в день надходження до банку відповідного розрахункового документа, якщо інше не передбачено умовами договору або нормативними актами. Аналогічне правило застосовується до списання або видачі коштів за розпорядженням клієнта - операція має бути здійснена в день надходження відповідного документа.

Законодавство України також передбачає право банку ініціювати розірвання договору банківського рахунка у низці випадків. Зокрема, якщо сума коштів на рахунку стає меншою за мінімально допустимий розмір, встановлений договором або банківськими правилами, та не відновлюється протягом одного місяця з моменту письмового попередження банком. Іншою підставою може бути відсутність операцій за рахунком протягом року, за винятком випадків, коли інше передбачено договором. Такі положення закріплені у статті 1075 Цивільного кодексу України [15].

У правовому полі взаємовідносин між банком і клієнтом за договором банківського рахунка клієнт виступає як активна сторона, яка має не лише права, а й зобов'язання, що регламентуються як умовами договору, так і вимогами чинного

законодавства та банківських норм. Основні права та обов'язки клієнта див. в табл. 2.3.

Таблиця 2.3.

Основні права та обов'язки клієнта за договором банківського рахунка

№	Права клієнта	Обов'язки клієнта
1.	Надавати розпорядження банку щодо перерахування, видачі або списання грошових коштів із рахунка	Дотримуватися банківських правил під час здійснення операцій за рахунком
2.	Здійснювати інші операції за рахунком на власний розсуд у межах закону	Оплачувати витрати банку, пов'язані зі здійсненням операцій
3.	Вимагати відшкодування збитків і моральної шкоди у разі порушення банківської таємниці	

Примітка. Побудовано автором на основі джерела [6]

З огляду на табл. 2.3. відзначимо, що одним із ключових обов'язків клієнта є дотримання банківських правил при здійсненні операцій за рахунком, а також під час оплати витрат банку, пов'язаних з обслуговуванням таких операцій. Такий підхід забезпечує належне функціонування банківської системи та гармонізує ділові відносини між сторонами.

Клієнт наділений правом самостійно розпоряджатися грошовими коштами, що знаходяться на його рахунку, що включає можливість надання розпоряджень щодо перерахування або видачі певних сум, а також здійснення інших фінансових операцій відповідно до власних потреб та інтересів. Клієнт також має право ініціювати списання коштів з рахунка за власним дорученням, що є невід'ємною складовою принципу свободи розпорядження майном.

Особливої уваги заслуговує право клієнта на захист банківської таємниці. У разі її порушення з боку банку, клієнт має законодавчо гарантовану можливість вимагати відшкодування завданих збитків, а також компенсацію моральної шкоди.

Висновки до розділу 2

У другому розділі роботи було досліджено зміст договору банківського рахунку та його практичний аспект. Аналіз порядку укладення договору банківського рахунку показав, що цей процес є багатоступеневим і передбачає як дотримання принципу свободи договору, так і впровадження елементів публічно-правового регулювання. Законодавець надає клієнтам банків правову гарантію можливості укладення договору за умови дотримання встановлених вимог, обмежуючи право банків на відмову у відкритті рахунку лише визначеними випадками.

Особлива увага була приділена вивченню етапів укладення договору, що дозволило виявити чітку послідовність дій клієнта і банку, а також важливість забезпечення прав та законних інтересів обох сторін на кожному з етапів.

Щодо змісту прав та обов'язків сторін договору банківського рахунку, встановлено, що банк має право використовувати кошти клієнта для здійснення власних банківських операцій, за умови безперешкодного доступу клієнта до власних фінансових ресурсів. Водночас, банк зобов'язаний не втручатися в напрями використання коштів клієнта та здійснювати операції своєчасно і відповідно до чинного законодавства та умов договору.

Таким чином, договір банківського рахунку має особливу правову природу, що полягає у балансі інтересів сторін і забезпеченні стабільності банківської системи через суворе дотримання встановлених правил і стандартів обслуговування клієнтів.

РОЗДІЛ 3

ОСОБЛИВОСТІ ДОГОВОРУ БАНКІВСЬКОГО РАХУНКУ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

В умовах воєнного стану в Україні договір банківського рахунку набуває особливої ваги. Він забезпечує безперервність грошових розрахунків, підтримує господарську діяльність, сприяє збору коштів для оборонних потреб і міжнародної допомоги, а також виступає одним із засобів фінансової безпеки держави.

Правова природа договору банківського рахунку залишається незмінною: банк відкриває рахунок клієнту, приймає і зараховує на нього кошти, виконує розпорядження клієнта відповідно до умов договору та чинного законодавства (ст. 1066 Цивільного кодексу України) [15]. Однак воєнний стан значно модифікував практику укладання та виконання таких договорів.

Однією з основних особливостей є запровадження валютних обмежень. Національний банк України регламентує операції з валютою, щоб убезпечити фінансову систему від неконтрольованого відтоку капіталу. Водночас встановлено пріоритетність платежів, особливо на користь оборонного сектору та критичної інфраструктури. Банки також змушені посилити фінансовий моніторинг клієнтів, аби запобігати операціям, пов'язаним із фінансуванням тероризму або незаконною діяльністю.

Наприклад, згідно з постановою Національного банку України від 24 лютого 2022 року № 18 «Про роботу банківської системи в період запровадження воєнного стану» [12], було тимчасово заборонено здійснення валютних операцій, окрім випадків, прямо передбачених регулятором. Зокрема, обмежено можливість купівлі іноземної валюти фізичними особами та встановлено пріоритет переказів коштів для підтримки Збройних сил України, гуманітарних потреб та критичної інфраструктури.

Встановлено також особливі правила для експортерів та імпортерів: експортери зобов'язані продавати частину валютної виручки на міжбанківському валютному ринку, що сприяє стабілізації курсу національної валюти.

Національний банк України посилив фінансовий моніторинг операцій клієнтів банків. Наприклад, банки здійснюють обов'язкову перевірку джерела походження коштів при переказах понад певні ліміти, а також моніторять операції, які можуть свідчити про спроби фінансування терористичної діяльності або ухилення від валютного регулювання.

Позитивним наслідком розвитку банківського обслуговування стало стрімке поширення електронного банкінгу. Завдяки цьому клієнти можуть керувати своїми рахунками навіть у складних умовах обмеженого фізичного доступу до відділень. Електронні сервіси також сприяють оперативному отриманню гуманітарної та міжнародної допомоги.

Яскравим прикладом є активне використання мобільних застосунків банків, зокрема «Приват24», «Ощад24/7», «Монобанк», які забезпечують дистанційний доступ до рахунків, оплату послуг, перекази коштів тощо навіть у випадку закриття фізичних відділень. Крім того, банки запровадили спрощені механізми відкриття рахунків для отримання міжнародної гуманітарної допомоги. Наприклад, спеціальні рахунки у Національному банку України для збору коштів на підтримку армії та гуманітарних потреб стали доступними для внесення коштів як громадянами України, так і іноземними у декількох валютах (USD, EUR, GBP).

Проте існують і негативні моменти у функціонуванні договору банківського рахунку в умовах воєнного стану. Зокрема, валютні обмеження ускладнюють зовнішньоекономічну діяльність вітчизняних підприємств. Наприклад, українські експортери часто стикаються з труднощами при здійсненні розрахунків із іноземними партнерами через обмеження на валютні перекази за кордон. Постанова НБУ №18 «Про роботу банківської системи в період запровадження воєнного стану» [12] передбачає обмеження на оплату імпортних товарів і послуг, не

віднесених до критичного імпорту, що змушує підприємства шукати альтернативні способи фінансування зовнішньоекономічних контрактів або затримувати їх виконання.

Підвищення ризиків кібератак на банківську інфраструктуру стало серйозною загрозою. У 2022-2023 роках зафіксовано численні спроби атак на українські банки, зокрема на ПриватБанк та Ощадбанк, коли кібератаки спричиняли тимчасові перебої в роботі онлайн-сервісів і підвищували навантаження на служби безпеки банківських установ. З метою протидії загрозам банки змушені інвестувати у вдосконалення систем захисту, зокрема у впровадження багаторівневої автентифікації та системи раннього виявлення загроз.

Додатково, через перебої в енергопостачанні або втрату доступу до Інтернету відбувалося тимчасове ускладнення користування рахунками. Так, під час масових обстрілів енергетичної інфраструктури восени та взимку 2022-2024 років багато банківських відділень тимчасово припиняли роботу через відсутність електроенергії, а клієнти стикалися з проблемами доступу до інтернет-банкінгу через перебої у мобільному зв'язку та мережі Інтернет.

Таким чином, попри суттєву роль договору банківського рахунку у забезпеченні фінансової стабільності, існують реальні виклики, що вимагають від банківської системи постійної адаптації та вдосконалення інфраструктури в умовах надзвичайної ситуації.

Для зручності основні переваги та недоліки функціонування договору банківського рахунку у воєнних умовах узагальнено в таблиці 3.1. З огляду на табл. 3.1, вважаємо відзначити, що для підвищення ефективності функціонування договору банківського рахунку в умовах воєнного стану доцільно вдосконалити механізми фінансового моніторингу таким чином, щоб вони не створювали зайвого навантаження на добросовісний бізнес. Також слід розвивати резервні інструменти доступу до рахунків через мобільні та альтернативні канали зв'язку. Варто

поступово оптимізувати валютне регулювання для підтримки експортоорієнтованих підприємств.

Таблиця 3.1

Основні переваги та недоліки функціонування договору банківського рахунку у сучасних умовах

№	Переваги	Недоліки
1.	Забезпечення стабільності грошових потоків	Валютні обмеження для підприємств
2.	Розвиток електронного банкінгу	Ризики кібератак
3.	Оперативне залучення міжнародної допомоги	Залежність від енергопостачання та інтернету
4.	Посилення фінансового моніторингу	Ускладнення в обслуговуванні при перебоях

Примітка. Побудовано автором самостійно

Таким чином, договір банківського рахунку залишається ключовим елементом фінансової системи України, який забезпечує не лише фінансові інтереси окремих громадян і підприємств, а й сприяє збереженню економічної стабільності держави в надзвичайно складних умовах війни.

Висновки до розділу 3

Договір банківського рахунку в умовах воєнного стану в Україні набув особливої ваги як для забезпечення фінансової стабільності країни, так і для збереження доступу громадян та бізнесу до банківських послуг. Запровадження валютних обмежень, пріоритизація платежів на користь оборонного сектору та критичної інфраструктури, посилення фінансового моніторингу сприяли захисту економіки від неконтрольованого відтоку капіталу та фінансових загроз.

Водночас розвиток електронного банкінгу дозволив банкам адаптуватися до умов обмеженого фізичного доступу та забезпечити громадянам можливість

керування рахунками дистанційно. Позитивним фактором стало і створення спеціальних рахунків для збору гуманітарної та міжнародної допомоги.

Разом із тим, дія валютних обмежень ускладнила зовнішньоекономічну діяльність підприємств, що негативно вплинуло на експортно-імпортні операції. Посилення кібератак на банківську інфраструктуру та перебої в енергопостачанні виявили вразливі місця в системі обслуговування клієнтів, що потребує постійного вдосконалення заходів кібербезпеки та резервного забезпечення енергопостачання та зв'язку.

Удосконалення механізмів функціонування банківських рахунків у сучасних умовах має передбачати: подальший розвиток кіберзахисту фінансових установ; розширення доступу до фінансових послуг навіть в умовах обмеженого зв'язку; гнучке валютне регулювання для підтримки стратегічно важливого експорту та імпорту.

Таким чином, договір банківського рахунку продовжує залишатися ключовим елементом фінансової системи України, а його адаптація до викликів воєнного часу є критично важливою для забезпечення стійкості економіки та фінансової безпеки держави.

ВИСНОВКИ

Договір банківського рахунку є важливим юридичним інструментом, який має суттєвий вплив на стабільність фінансової системи та ефективність грошових розрахунків. У результаті дослідження можна виділити кілька ключових аспектів, які підтверджують його важливість у правовому і практичному контекстах.

По-перше, договір банківського рахунку має важливу роль у забезпеченні ефективного функціонування безготівкових розрахунків, які є основою сучасної економіки. Правова природа договору поєднує елементи цивільного та публічного права, що дозволяє створювати правовідносини між банком і клієнтом, врегульовуючи процеси зарахування, обліку та перерахування коштів, що забезпечує стабільність фінансових операцій та зменшує ризики фінансових шахрайств.

Договір є консенсуальним, двостороннім і здебільшого оплатним, однак у науковій літературі визнається можливість існування безоплатних договорів, що дає певну гнучкість у визначенні умов співпраці між сторонами. Проте важливо зазначити, що цей договір регулюється певними вимогами, зокрема щодо форми (письмова форма договору є обов'язковою), що додає йому юридичної визначеності та захищає інтереси обох сторін.

По-друге, важливим аспектом є процес укладення договору. Аналіз показав, що укладення договору банківського рахунку є багатоступеневим процесом, що передбачає дотримання принципу свободи договору та публічно-правового регулювання. Законодавець надає гарантії клієнтам щодо можливості укладення договору при дотриманні певних вимог, що обмежує можливість банку відмовляти у відкритті рахунку без обґрунтованих підстав, що забезпечує рівність прав клієнтів та банків.

Зміст договору включає важливі положення щодо прав та обов'язків сторін. Банк має право використовувати кошти клієнта для проведення своїх операцій,

однак він зобов'язаний забезпечити безперешкодний доступ клієнта до власних фінансових ресурсів та своєчасне виконання операцій згідно з умовами договору, що забезпечує стабільність відносин між клієнтом і банком та запобігає можливим спорам.

По-третє, у зв'язку з сучасними викликами, зокрема з умовами воєнного стану в Україні, значення договору банківського рахунку набуло додаткової ваги. Воєнний стан, валютні обмеження та пріоритизація платежів на користь критичної інфраструктури стали важливими чинниками для забезпечення стабільності банківської системи. Зміни у регулюванні валютних операцій, а також посилення фінансового моніторингу дозволяють зменшити ризики неконтрольованого відтоку капіталу та захистити економіку від фінансових загроз.

Одним із важливих факторів став розвиток електронного банкінгу, який дозволив банкам адаптуватися до умов обмеженого фізичного доступу та забезпечити клієнтам можливість здійснювати операції дистанційно, що дозволяє значно знизити негативні наслідки обмежень, зокрема у сфері банківського обслуговування.

Проте існують і деякі негативні аспекти, пов'язані з воєнним станом, зокрема ускладнення зовнішньоекономічної діяльності через валютні обмеження, що негативно впливає на експортно-імпортні операції, що потребує подальшого удосконалення механізмів валютного регулювання.

У зв'язку з цим, удосконалення кіберзахисту банківських установ та розширення доступу до фінансових послуг навіть у випадку обмеженого зв'язку набуває особливої важливості.

Загалом, договір банківського рахунку є невід'ємною частиною фінансової системи України, і його адаптація до нових умов є необхідною для підтримки стабільності економіки. Правильне регулювання та вдосконалення механізмів цього договору допоможе зберегти фінансову безпеку та забезпечити стійкість банківської системи в умовах швидко змінюваного середовища.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Визначення правової природи договору банківського рахунку / О. Г. Оксюта // Закарпатські правові читання : мат. II Всеукраїнської наук.-практ. конф. молодих вчених та студентів (29-30 квітня 2010 року, м. Ужгород) : у 2-х томах / ред.кол.: Ф.Г. Ващук, Ю.Л. Бошицький, В.В. Росул, М.М. Полюжин, П.А. Трачук, Х.М. Олексик, В.М. Попович, Г.Г. Динис, М.В. Савчин, А.М. Ухаль, О.М. Ващук, П.П. Черевко, Ю.Ю. Бортейчук, В.Б. Дацюк. Ужгород : ЗакДУ, 2010. Т. 2. С. 125-127. Бібліогр.: с.127 (6 назв).
2. Господарський кодекс України: Кодекс від 16.01.2003 № 436-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text> (дата звернення 15.04.2025)
3. Дзера О.В. Цивільне право України. Особлива частина. URL: <https://westudents.com.ua/glavy/73351-2-ponyattya-dogovoru-bankivskogo-rahunka.html> (дата звернення 20.04.2025)
4. Калашнікова О. О.. Договір банківського рахунку як різновид банківських правочинів. Проблеми цивільного та підприємницького права в Україні. Часопис Київського університету права. 2015. №1. С.166-169
5. Майоров В.О. Договір банківського рахунку. URL: <https://mayorovgroup.com.ua/publikatsiji/disertatsiya/3-3-dogovir-bankivskogo-rakhunku> (дата звернення 15.04.2025)
6. Парасюк М.В., Парасюк В.М., Грабар Н.М. Цивільне право України (Особлива частина) (у схемах та таблицях): навч. посіб. Львів: Растр-7, 2021. 467 с.
7. Про банки і банківську діяльність: Закон України від 07.12.2000 № 2121-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14#Text> (дата звернення 09.04.2025)
8. Про валюту і валютні операції : Закон України від 21.06.2018 № 2473-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2473-19#Text> (дата звернення 15.04.2025)
9. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження

- зброї масового знищення: Закон України від 06.12.2019 № 361-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/361-20#Text> (дата звернення 18.04.2025) (дата звернення 15.04.2025)
10. Про Національний банк України Закон України від 20.05.1999 № 679-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/679-14#Text> (дата звернення 12.04.2025) (дата звернення 15.04.2025)
11. Про платіжні послуги Закон України від 30.06.2021 № 1591-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1591-20#Text> (дата звернення 11.04.2025)
12. Про роботу банківської системи в період запровадження воєнного стану: Постанова Національного банку України від 24.02.2022 № 18. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0018500-22#Text> (дата звернення 15.04.2025)
13. Про систему гарантування вкладів фізичних осіб Закон України від 23.02.2012 № 4452-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4452-17#Text> (дата звернення 15.04.2025)
14. Цивільне право. Особлива частина : навч. посіб. / О. Є. Аврамова, Ц58 Е. В. Вакулович, А. С. Горбенко та ін. ; за заг. ред. Ю. М. Жорнокуя, О. Є. Кухарєва ; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків : ХНУВС, 2023. 420с.
15. Цивільний кодекс України: Кодекс від 16.01.2003 № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15> (дата звернення 10.04.2025)
16. Яновицька Г.Б., Кучер В.О. та ін. Цивільне право України: підручник : в 2 т. Т. 2 / кол. Авторів; за ред. Г.Б. Яновицької, В.О. Кучера. Львів: «Новий Світ-2000», 2014. 428 с.